

Bouwen aan een nieuwe identiteit
Kunstwerken in Park Vliegbasis Soesterberg

COLLECTIE DE BASIS

INHOUD

COLLECTIE DE BASIS Bouwen aan een nieuwe identiteit	6
ABSENCE Ali Kazma (TR)	14
MODEL FORMER SOESTERBERG AIRBASE Krijn de Koning & Anne Holtrop (NL)	20
VRILLE Sanja Medic (NL)	26
32TFS DOUBLE LIFE Laurence Aëgerter (FR)	32
THE RECEPTOR Kaleb de Groot en Roosje Klap (NL)	38
SEXY BEESTEN WAREN HET Geschreven door Jente Posthuma	44
CROWN OF CREATION Erik Odijk (NL) e.a.	48
THE NATIONAL FIELD LIBRARY Henrik Håkansson (SE)	54
SECRET OPERATION 610 Rietveld Landscape Studio Frank Havermans (NL)	60
KING'S GUNPOWDER Fernando Sánchez Castillo (ES)	66
Plattegrond	72
Colofon	75

COLLECTIE DE BASIS BOUWEN AAN EEN NIEUWE IDENTITEIT

Een landschap laat zich lezen voor het geoefende oog, maar geeft haar verhalen daarmee nog niet prijs. Sinds 2010 hebben negen gerenommeerde kunstenaars werk voor de voormalige militaire vliegbasis Soesterberg gemaakt. Zij hebben verhalen uit de geschiedenis tot leven gewekt, verhalen die lang in de zwarte doos van de vliegbasis waren opgeborgen. Bijvoorbeeld over de oorsprong ervan, over de tijd van de Duitse bezetter of over de periode van de Koude Oorlog toen er een hoop mythes over de vliegbasis ontstonden. Anderen vestigden de aandacht op de huidige situatie waarin de camouflagenetten plaats hebben gemaakt voor natuur. In die natuur ontwikkelde zich een uitbundige biodiversiteit. Tot slot hebben kunstenaars zich uitgesproken over toekomstige mogelijkheden van dit terrein. Samen vormen deze kunstwerken Collectie De Basis.

Dat die collectie bijna net zo geheimzinnig is als de basis zelf, die tientallen jaren hermetisch was afgesloten van de buitenwereld, is onvermijdelijk. De kunstwerken bevinden zich in een vliegtuigshelter, een verkeerstoren, een *control bunker* of in munitiebunkers. Je kunt ze alleen bekijken met een gids die de dikke deuren voor je open maakt. Zes van de negen kunstwerken zijn permanent opgesteld, drie zullen steeds tijdelijk worden geïnstalleerd bij gelegenheid van tentoonstelling of festival.

500 hectare

Het terrein van circa 500 hectare is niet gemakkelijk te overzien. De historische structuur met de start- en landingsbanen is nog zichtbaar. Centraal ligt de 'lange baan' van 3 kilometer lang en 45 meter breed. Ten noorden van deze baan bevindt zich het Nationaal Militair Museum dat is gebouwd op de oude hangarstrip. Aan de zuidwestkant van de lange baan is het omheinde *Camp New Amsterdam* nog steeds strikt gesloten voor onbevoegden. Defensie behield na de opheffing van de vliegbasis in 2008 dit terrein voor militaire doeleinden. Aan de westzijde, deels verscholen tussen de bomen, liggen 17 straaljagershelters uit de jaren zeventig. Nog verder noordelijk, diep in het bos, liggen 18 munitiemagazijnen van na de Tweede Wereldoorlog.

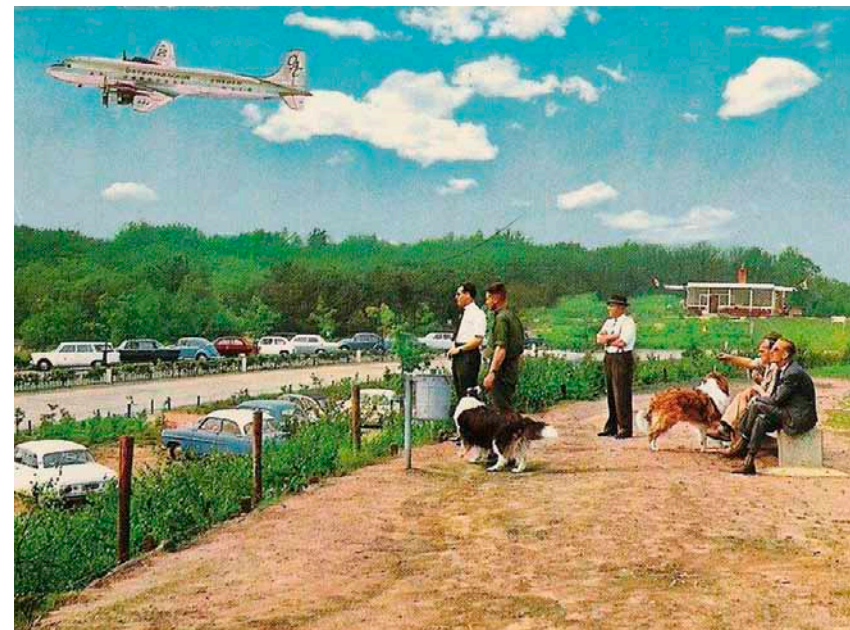
Met name het verblijf van de Amerikanen in Soesterberg tussen 1954 en 1994, toen de vliegbasis een Navo-basis was onder Nederlands commando, spreekt tot ieders verbeelding. De Amerikanen en hun gezinnen bepaalden in die tijd het gezicht van Camp New Amsterdam en van het dorp Soesterberg. Dit was de geheimzinnige periode van de Koude Oorlog waarin de basis een meer gesloten karakter kreeg. Het was de periode van 'Korea', 'Hongarije' en 'Cuba'. Het was ook een tijd waarin feitelijk niets gebeurde, maar de angst dat er iets kón gebeuren was altijd voelbaar.

Ecologische schakel

Die geheimzinnigheid is nog steeds merkbaar. Ook na de opheffing van de vliegbasis bleef het terrein in afwachting van een nieuwe fase nog enige tijd gesloten. De bakermat van de Nederlandse luchtvaart en bolwerk van de Koude Oorlog werd teruggegeven aan de natuur. De provincie Utrecht is na het vertrek van Defensie een bijzonder natuurgebied rijker. Een gebied met waardevolle plant- en diersoorten die zich mede dankzij de beslotenheid van de militaire basis konden ontwikkelen. De basis vormt bovendien een belangrijke ecologische schakel in het grotere natuurgebied De Utrechtse Heuvelrug. Er werd gesloopt en gekapt om het terrein voor te bereiden op haar nieuwe functie, namelijk een openbaar natuurgebied met ruimte voor recreëren en wonen. Het inpassen van cultuurhistorische waarden was daarbij van meet af aan een belangrijke opgave, net als het meegeven van een duurzame identiteit voor de toekomst. Het besef om hier al vroegtijdig ideeën voor te ontwikkelen, leidde tot een samenwerking tussen gebiedsontwikkelaars en culturele partners.

Vrede van Utrecht

Collectie De Basis vormt een belangrijk en betekenisvol onderdeel van Festival De Basis ter gelegenheid van de viering van 300 jaar Vrede van Utrecht in 2013. Met zorg voor de kwetsbare delen van het terrein werden in het kader van de Vrede van Utrecht een aantal shelters en munitiebunkers geschikt gemaakt om er voorstellingen in te maken, films te tonen of exposities te organiseren. Eén van de shelters is zelfs verbouwd tot een professionele zaal met prima akoestiek en plaats voor 500 bezoekers. Daarnaast biedt Vliegbasis Soesterberg met behulp van gidsen van het Utrechts Landschap tweewekelijks excursies aan, gericht op de natuur en de architectuur in het gebied en nemen zij de kunstwerken daarin mee.

Oude ansichtkaart van 'Spotters Hill', Soesterberg

De vliegbasis

De combinatie van een locatie met een uitzonderlijke geschiedenis, de integrale benadering door kunst opdrachten te verlenen in de overgangsfase van dit terrein en de internationale status van de kunstenaars, maken Collectie De Basis uniek voor Nederland.

Het eerste werk voor De Basis werd gemaakt door de Turkse videokunstenaar Ali Kazma. Al in 2010 kwam hij twee weken naar Soesterberg om op locatie te filmen. Veel van wat hij filmde is later verdwenen, wat dit werk nog meer een bijzonder tijdsdocument maakt.

Architect Anne Holtrop en Krijn de Koning interesseerden zich in de ruimtelijke structuur van de basis en hebben in tijd van sloop artefacten van de basis verzameld en gebruikt voor een archeologisch schaalmodel.

De bakermat

Sanja Medic begon haar zoektocht bij de oorsprong van de basis, als bakermat van de Nederlandse Luchtvaart. Dit begon in 1910, toen de Haagse ondernemer Verwey de Maatschappij voor Luchtvaart oprichtte en hier een geschikt heideterrein vond. Medic bestudeerde de vliegbewegingen van vliegtuigen, dat leidde tot het werk *Vrille*.

De verhalen

Laurence Aëgerter, altijd geïnteresseerd in het verhaal achter de mens, verdiepte zich in het gebruik van één van de in 1987 gebouwde groeps-schuilplaatsen waar men na een NBC aanval (nucleair, biologisch, chemisch) enkele weken zou kunnen verblijven. Haar plan om daar een realistisch exemplaar van een grote zandkleurige wolfshond aan de ketting te leggen (de levende mascotte van het toenmalige eskader *32nd Tactical Fighter Squadron, de Soesterberger Wolfhounds*) haalde het niet. Maar zij maakte in deze schuilplaats wel een ander bloedstollend werk over deze jachtvliegers.

Roosje Klap en Kaleb de Groot kregen het idee mee van een officiers-mess als mogelijke inspiratie voor een werk dat de geschiedenis zou doen herbeleven. *The Receptor*, in de vorm van een installatie in de voormalige verkeerstoren, vier magazines en een website, werd het artistieke equivalent van *The Interceptor*, het clubblad van de *Soesterberger Wolfhounds*. *The Receptor* richt zich bovendien op kunstenaars uit de nabije omgeving die op uitnodiging een bijdrage hebben geleverd aan de installatie.

De natuur

Erik Odijk vatte onmiddellijk het plan op om zijn monumentale tekening in een van de munitiebunkers niet alleen te maken. Het werd een indrukwekkend werk van acht kunstenaars, zowel gevestigde als jong talent.

De Zweedse kunstenaar Henrik Håkansson heeft na zijn bezoek in de winter van 2011 zijn ontwerp gemaakt voor *The National Field Library*.

De uitvoering van zijn idee, het inrichten van een bibliotheek, was eenvoudig, maar het geschikt maken van de *control bunker* lag een stuk ingewikkelder. Want na het vertrek van Defensie werd de elektriciteit afgesloten. Een mooie oplossing voor licht in deze ondergrondse bunker is daarom gevonden in de zogenaamde *solatube*. Het licht van buiten valt via een prisma in een koker dwars door het dikke beton naar binnen.

De toekomst

Ronald Rietveld en Frank Havermans zijn letterlijk in de haarvaten van de basis gekropen. De oorsprong van dit terrein, namelijk die van de luchtvaarttechniek, beschouwen zij als een cultuurhistorische waarde die ook in de toekomst verder ontwikkeld zou kunnen worden. “Breng uitvinders en vernieuwers in de techniek die duurzame producten willen maken in contact met de basis” is hun devies. “Zo kunnen zij nieuwe ideeën uitdenken en testen.” Het geeft een heel nieuwe context aan het begrip *secret operations*.

Fernando Sánchez Castillo tenslotte zocht al enige tijd naar een mogelijkheid om samen te werken met het leger voor zijn filmconcept met tanks. Vanaf eind jaren veertig werden op de nabij gelegen Vlasakkers en Leusderheide geoefend met allerlei soorten rupsvoertuigen en tanks. Tanks kon Defensie niet leveren aan de kunstenaar, wel hielp de Koninklijke Landmacht graag mee met het beschikbaar stellen van een opnamelocatie en zorgde voor transport. Vanuit waardering voor de intenties van de kunstenaar werd *the making of* op de facebookpagina van de landmacht geplaatst. Hoe mooi zou het zijn als zijn als het voltooid kunstwerk ook zou worden vertoond in het Nationaal Militair Museum. Want dit museum ressorteert onder het ministerie van Defensie, niet onder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Collectie De Basis kan het fundament worden onder de nieuwe identiteit die hier de komende jaren zal worden opgebouwd. Juist kunstenaars zijn in staat om verbindingen te leggen tussen de verschillende onderwerpen die in het DNA van deze plek verborgen liggen. Ook ligt het in hun aard om vooruit te kijken en nieuw gedachtegoed mede vorm te geven. Het terrein heeft inmiddels de benaming Park Vliegbasis Soesterberg gekregen. Dat doet denken aan het Park de Hoge Veluwe. Beide natuurgebieden kennen hun eigen verflechting van natuur en cultuur en herbergen een museum en kunstwerken te midden van hun groen. Het kersverse Park Vliegbasis Soesterberg is ontstaan uit een symbiose tussen natuur en een bijzonder militair verleden. Natuur, oorlog en vrede zijn thema's die geen einde kennen en in dit park verdere verdieping kunnen krijgen.

Peter de Haan

Intendant Vrede van Utrecht

Ella Derksen

Programmameiester Collectie De Basis

ABSENCE

ALI KAZMA

(TR)

Speciaal voor de Vliegbasis Soesterberg ontwikkelde de internationaal gelauwerde Turkse filmmaker Ali Kazma de twee-kanaals videoinstallatie *Absence*. Hij maakte daarbij gebruik van de talloze elementen die op de vliegbasis als stille getuigen aanwezig zijn. Kleine stillevens zoals onkruid tussen het beton van de landingsbaan, handleidingen, schakelpanelen, hekken, maar ook kerosineheuvels, shelters en munitiebunkers legde hij op indrukwekkende wijze vast. Zijn kunstwerk is geen chronologisch verhaal of objectieve registratie; eerder een poëtisch document waarbij de toeschouwer zelf verbindingen gaat leggen tussen micro- en macrowereld, tussen natuur en (militaire) cultuur.

De 'soundscape' is essentieel in dit kunstwerk. De geluiden, merendeels opgenomen op de basis, van bouwen en slopen, van vliegtuigmotoren, van zoemende elektriciteit, maar ook van de natuur, maken de beleving van het werk nog intenser.

In *Absence* trad Kazma bewust op als observant. Met de lens van zijn camera legde hij de beelden zonder commentaar vast. Hierdoor laat hij het getoonde landschap in al zijn nietigheid én potentiële destructie voor zichzelf spreken. Sterker nog: hoewel de Koude Oorlog al lang voorbij is wordt de dreiging weer voelbaar. Het gevoel van verstilling kan direct omslaan in een gevoel van beklemming.

Voor Kazma is kunst maken hetzelfde als leren leven. Mogelijkheden en ontwikkelingen ontdek je alleen door precieze observaties. Meestal zijn de onderwerpen die hij kiest gerelateerd aan het menselijk lichaam, aan menselijk gedrag of aan culturele identiteit. Dat maakt *Absence* extra bijzonder; hoewel de mens schittert door afwezigheid is het resultaat van zijn handelen zichtbaar en voelbaar.

Ali Kazma (1971) is één van de belangrijkste videokunstenaars van dit moment. Hij behaalde zijn MA titel aan de New School in New York en keerde in 2000 terug naar Istanbul. Gerenommeerde galeriën en musea hebben al werk van Kazma getoond. Zo was hij drie keer vertegenwoordigd op de Biënnale van Istanbul en had hij exposities in onder andere Sao Paulo, Washington, Milaan, Parijs, Hongkong, Kiev en Athene. In 2013 vertegenwoordigde hij Turkije op de Biënnale van Venetië.

Semi-permanent op vliegbasis Soesterberg.

Twee kanaals HD video met geluid, te installeren in shelter 610.

De oplage van 3 is in bezit van: Provincie Utrecht, Nationaal Militair Museum Soesterberg, Kenniscentrum Lectoraat Art & Public Space Gerrit Rietveld Academie.

Mede mogelijk gemaakt door:

Provincie Utrecht, SKOR, Vrede van Utrecht, CBKU.

MODEL FORMER SOESTERBERG AIRBASE KRIJN DE KONING & ANNE HOLTROP (NL)

Kunstenaar Krijn de Koning en architect Anne Holtrop kozen een wachthuisje bij de munitiebunkers als locatie voor hun kunstproject. Het wordt aangeduid als 'gebouw 164' en ligt even ten oosten van de zuidelijke ingang naar het Munitiepark. Zij vervormden het huisje tot een levensgrote maquette van vliegbasis Soesterberg waar de bezoeker doorheen kan lopen. Het is deels een abstracte verbeelding van de basis. Het werk is geen kopie van de basis, maar eerder een weergave van de sfeer en uitstraling van de plek.

De voorwerpen in de maquette werden door de Koning en Holtrop op de basis verzameld. Het zijn restanten als putdeksels, grindpalen, betonblokken, grastegels, delen van heipalen en andere elementen die er ooit dienst deden. Over het ensemble brachten zij een dikke laag donker spuitbeton aan. Dit uniformiseert het geheel en verbindt het werk direct met de militaire vestiges van de basis. Alle elementen zijn daardoor onafscheidelijk met elkaar verbonden, net als de rijkdom aan natuur, cultuur en militair verleden gezamenlijk de vliegbasis vormt zoals zij vandaag de dag is. Tegelijkertijd ontstaat een nieuw, donker landschap, een eiland dat contrasteert met het jonge bos van berken, zomereiken en een struweel van Hazelaars.

De installatie kan worden gezien als een vorm van omgekeerde archeologie: stukken geschiedenis van de basis, verzonken in een artificieel landschap, worden model voor een denkbeeldige vliegbasis. De Koning en Holtrop spiegelen ons een niet onbeladen beeld voor. De donkere kleur doet denken aan de verkoolde resten van een gebouw, maar de maatvoering relativiseert die gedachte.

Krijn de Koning (1963) heeft gestudeerd aan de Gerrit Rietveld Academie, Ateliers '63, en het Institut des Hautes Etudes en Arts Plastiques in Parijs. In 2007 won hij de Sikkens-prijs. In diverse Nederlandse musea is of was (tijdelijk) werk van hem te zien, onder andere in het Stedelijk Museum in Amsterdam (2004), Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam (2007), De Nieuwe Kerk in Amsterdam (2010), Musée des Beaux-Arts in Nantes (2011). Ook in de openbare ruimte is zijn werk te vinden. Krijn de Koning maakt architectonische en labyrintachtige constructies die zowel fysiek als inhoudelijk verbonden zijn aan de (bestaande) omgeving waarin ze zich bevinden. Als bezoeker ervaar je niet alleen de constructie zelf maar ook het DNA van de omgeving, zoals uit welk materiaal die bestaat, hoe die is geconstrueerd en hoe je die plek beleeft. Het gebruik van duidelijk aanwezige kleuren speelt een belangrijke rol. Sculptuur en architectuur gaan vaak naadloos in elkaar over en het is dan ook niet vreemd dat hij soms samenwerkt met architect Anne Holtrop.

Anne Holtrop (1977) studeerde cum laude af aan de Academie voor Bouwkunst in Amsterdam in 2005. Hij startte in datzelfde jaar zijn eigen bureau. In 2008 ontving hij de prestigieuze Charlotte Kohler Prijs voor Architectuur van het Prins Bernhard Cultuurfonds. Hij heeft diverse residency programma's gevolgd in Tokyo, Seoul en Kopenhagen. Hij is opleidingsdirecteur van de master Studio for Immediate Spaces bij het Sandberg instituut en redacteur bij het architectuurtijdschrift OASE.

Holtrop ontwierp het Nationaal Waterlinienu-museum dat in 2014 haar deuren opent. Anne Holtrop is een architect die graag grenzen verlegt en naar nieuwe mogelijkheden zoekt. Materialen en vormen van buiten de architectuur betreft hij graag in zijn werk. Dat verklaart ook zijn samenwerking met kunstenaar Krijn de Koning.

Permanente op vliegbasis Soesterberg.

Mede mogelijk gemaakt door:

Provincie Utrecht, SKOR, Vrede van Utrecht, CBKU, K.F. Hein Fonds.

Met dank aan: Frank Meijerink

VRILLE SANJA MEDIC (NL)

Sanja Medic heeft zich laten inspireren door betonnen vliegtuighangars op militaire vliegvelden. De opening van veel hangars volgt de vorm van een vliegtuig. Medic maakte voor haar sculpturale installatie in een van de munitiebunkers piepschuimen panelen waarin het silhouet van een vliegtuig is uitgespaard. In dertien achter elkaar geplaatste panelen maakt dat vliegtuig een draai van 360 graden. Het geheel doet denken aan een vliegtuigshow waarin stuntende vliegtuigen over hun eigen as draaien. Een 'vrille' is een synoniem voor zo'n tovlucht. Een vliegtuig dat neerstort maakt eenzelfde spiraalvormige draai naar beneden.

In de installatie van Medic is die beweging in horizontale richting te zien en fysiek te ervaren. Het idee is dat de bezoeker de vrille in de ruimte maakt door de inkeping te volgen en er doorheen te lopen. Hiervoor moet de bezoeker zijn lichaam ook draaien om de beweging van de vorm te kunnen volgen. De dertien panelen of poorten vormen één geheel. Het kunstwerk is de verpakking van een momentum hoog in de lucht. De bezoeker draait als het ware – sterk vertraagd – door het ogenblik van de tovlucht heen. De vrille, die normaal gesproken een kwestie van seconden is, speelt zich dan over enkele minuten af. Medic zelf spreekt over de installatie als 13 architectonische *stills*. Zo bekeken zijn het dertien fragmenten uit een denkbeeldige video, fragmenten die je in werkelijkheid nooit tegelijkertijd kunt zien.

En dan is de installatie ook nog formeel te beschouwen. Als een opeenvolging van vorm en ritme, als een compositie, als coulissen in het theater waarvan de dieptewerking de kijker naar binnen lokt.

Sanja Medic (1974) kwam in 1995 naar Nederland. In 1999 studeerde ze af aan de Koninklijke Academie in Den Haag (KABK), daarna studeerde zij aan het Frank Mohr Instituut in Groningen en was ze resident aan de Rijksakademie voor beeldende kunsten in Amsterdam. Naast grote ruimtelijke werken heeft Medic veel ontwerpen gemaakt voor specifieke ruimtes in de private en publieke ruimte. De dimensie tijd en de weergave daarvan is een belangrijk aandachtspunt in haar werk, net als het aspect van onze waarneming. Medic exposeerde onder andere in *Arti et Amicitiae* in Amsterdam en het Fries Museum in Leeuwarden. In 2004 won ze de Uriotprijs, waarmee het boek *Interior Monologue* van haar werk werd gemaakt. Sanja Medic woont en werkt in Amsterdam.

Permanent op vliegbasis Soesterberg.

Mede mogelijk gemaakt door:

Provincie Utrecht, SKOR, Vrede van Utrecht, CBKU, K.F. Hein Fonds.

32TFS DOUBLE LIFE LAURENCE AËGERTER (FR)

Verstopt in het sheltergebied ligt de ondergrondse legering waar soldaten zich konden terugtrekken wanneer een chemische aanval dreigde. Op deze plek maakt Laurence Aëgarter met haar installatie *32TFS Double Life* de angstige tijd van de Koude Oorlog op indringende wijze voelbaar.

In een smalle gang van de beklemmende slaapzaal van deze ondergrondse legering verving zij de canvassen van 78 opklapbedden door geweven stoffen. Op deze weefsels zijn foto's te zien uit het archief van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Ze tonen de uitbundige feestjes die de Amerikanen en Nederlanders in het casino van de vliegbasis vierden. De foto's van feestvierende mensen roepen een merkwaardig contrast op met de onheilspellende schuilplaats waarin ze te zien zijn.

Een lichtinstallatie in deze donkere bunker toont de voorstellingen in de stoffen op zo'n manier dat je als kijker naar zowel het beeld zelf als een soort nabeeld ervan kijkt. Die kijkervaring versterkt de verstilling van een foto, waarin de werkelijkheid gefixeerd is. De benauwde ondergrondse ruimte, de afwisseling van licht en donker en de verstilde beelden die je als kijker lopend langs de bedden ziet, zorgen ervoor dat je je letterlijk voelt opgenomen in deze vervreemdende installatie.

Met de titel *32TFS Double Life* verwijst Aëgarter naar het 32nd Tactical Fighter Squadron dat in 1954 werd gelegerd op vliegbasis Soesterberg. Niet de militaire kant maar de herkenbare menselijke aspecten die achter dat militaire leven schuil gaan fascineerden Aëgarter. Met het leven dat zij leidden laat Aëgarter zien dat het werken op de basis een sterk dubbelzinnig karakter moet hebben gehad: aan de ene kant was er de constante dreiging van een aanval, aan de andere kant ging het leven in haar volle omvang gewoon door.

Laurence Aëgarter (1972) is beeldend kunstenaar en kunsthistoricus. Haar kunstopleiding volgde ze aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam, kunstgeschiedenis studeerde ze in Aix-en-Provence en Amsterdam. Laurence Aëgarter maakt haar eigen interpretatie van de werkelijkheid. Daaraan vooraf gaat een gedegen, systematisch onderzoek van die werkelijkheid, waarbij ze bijvoorbeeld gebruik maakt van archieven of van specialisten die het onderwerp van onderzoek op forensische wijze blootleggen. De voortdurende verandering van de aard der dingen is voor Aëgarter het meest fascinerend. Haar visuele onderzoek ontwikkelt zich rond persoonlijke interpretaties van bestaande beelden en tekstbronnen. Zo creëert zij nieuwe historische en eigentijdse culturele kunstwerken. Aëgarter exposeerde onder meer in de Hermitage en Museum van Loon in Amsterdam, het Institut Néerlandais in Parijs en het Musée d'art Moderne et d'art Contemporain in Nice. Het werk van Aëgarter is opgenomen in diverse collecties van musea in binnen- en buitenland.

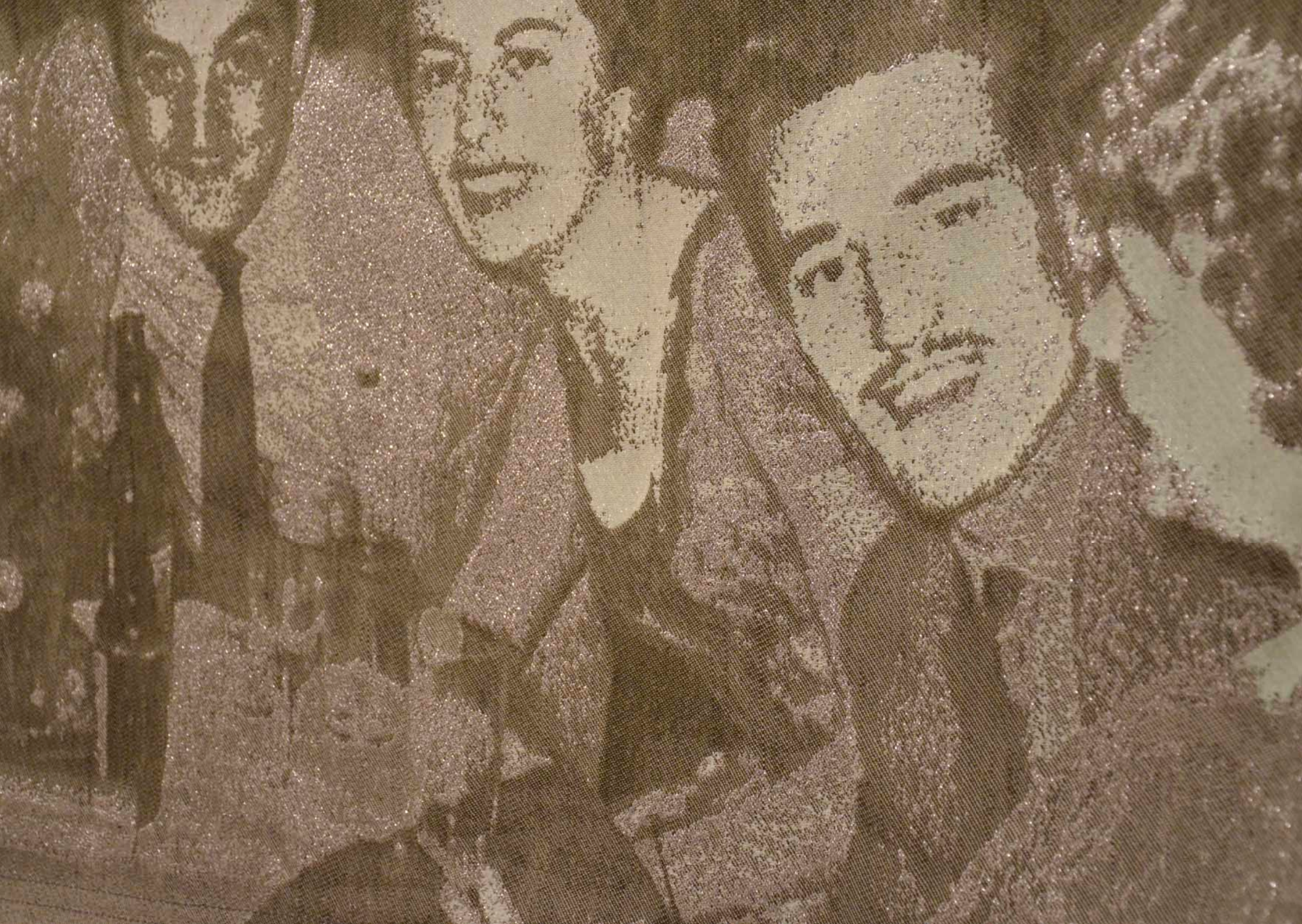
In bruikleen van kunstenaar tot 2016.

Het werk wordt steeds tijdelijk geïnstalleerd in de bunker.

Mede mogelijk gemaakt door:

Provincie Utrecht, SKOR, Vrede van Utrecht, CBKU, K.F. Hein Fonds.

Met dank aan: Elmar Groep, Beerens Intercover, Nederlands Instituut voor Militaire Historie

THE RECEPTOR KALEB DE GROOT & ROOSJE KLAP (NL)

Met de opdracht om voor de vliegbasis een verzamelplaats van herinneringen te ontwerpen, een soort vermomd informatiecentrum, vielen beeldend kunstenaar Kaleb de Groot en grafisch ontwerper Roosje Klap direct voor de voormalige verkeerstoren als locatie. Een verkeerstoren is natuurlijk hét icoon van een vliegbasis.

De zogenaamde parachutetoren van vliegbasis Soesterberg stamt uit de wederopbouwperiode, werd in 1952 gebouwd en was in gebruik tot 2008. De toren biedt een ultiem uitzicht op de landingsbanen.

Om grip te krijgen op de vele verhalen rond het leven en het werk op Soesterberg bedachten Klap en De Groot een installatie met een zestal thema's, die als een 'groeidiamant' zijn eigen historie opbouwt. Hun onderzoek startte met het maken van magazines waar de thema's Geheim, Liefde, Oorlog, Techniek, Eten en Muziek werden gegoten in interviews, brieven, essay's, columns en in beeldmateriaal. Onderwerpen uit deze magazines worden nu als tentoonstelling op de verschillende niveau's in de verkeerstoren getoond. Daarnaast hebben Klap en De Groot de website www.thereceptor.nl in het leven geroepen.

Het resultaat is tweeledig. De toren, tegenover het grote officiële Nationaal Militair Museum, werd een alternatief minimuseum waar feit en fictie zichtbaar worden gemaakt. Ook de magazines doen dat, hoewel de grens daartussen lang niet altijd duidelijk is.

Jente Posthuma interviewde beide kunstenaars en schreef speciaal over *The Receptor* het artikel op pagina 45

Bij een bezoek aan de toren zijn de volgende magazines verkrijgbaar:

1: 'The Secret'

Hoofdredacteur Paul Kempers
Auteurs: Joeri Boom, Christiaan Fruneaux, Paul Kempers

2: 'Looooove'

Hoofdredacteur: Paul Kempers
Auteurs: Joeri Boom, Christiaan Fruneaux, Paul Kempers, Nina Thibo

3: 'The War Machine'

Gasthoofdredacteur Brigitte van der Sande
Auteurs: Joeri Boom, Christiaan Fruneaux, Lotte van Gelder, Paul Kempers, Emma Meelker, Brigitte van der Sande, Nina Thibo, Teresa van Twuijver, Friso Wiersum, Juha van 't Zelfde

4: 'It's ...Party Time!'

Gasthoofdredacteur: Brigitte van der Sande
Auteurs: Amanda Berne, Jonah Freud, Christiaan Fruneaux, Manel Esparbé i Gasca, Paul Kempers, Emma Meelker, Jacqueline Oskamp, Brigitte van der Sande, Nina Thibo, Teresa van Twuijver, Juha van 't Zelfde

Roosje Klap (1973) is grafisch ontwerper en volgde haar opleiding aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam. Klap onderzoekt met haar ontwerpstudio op experimentele wijze de grenzen van het (grafisch) ontwerpen en de autonome beeldtaal. Ze voert opdrachten uit voor diverse musea, culturele instellingen en uitgeverijen.

Kaleb de Groot (1974) is beeldend kunstenaar en volgde zijn opleiding aan de Gerrit Rietveld Academie en de Lund University in Malmö, Zweden. De Groot maakt – meestal in een architectonische beeldtaal – installaties, performances, tekeningen en sculpturen voor tentoonstellingsruimtes, galeries en de publieke ruimte. Hij bestudeert specifieke plekken, maar bijzonder daaraan is dat hij zelf vaak de bedenker of manipulator van die ruimtelijke omgevingen is. Hierdoor appelleert hij aan het mentale – vaak associatieve – potentieel van zo'n plek.

Semi-permanent op vliegbasis Soesterberg.

Het tijdelijk hergebruik van de toren is afhankelijk van de te ontwikkelen woonlocatie Soesterberg Noord.

Mede mogelijk gemaakt door:

Provincie Utrecht, SKOR, Vrede van Utrecht, CBKU, Bouwfonds Cultuurfonds, K.F. Hein Fonds, Rijksdienst Cultureel Erfgoed.

Met dank aan: De Culturele Zaak, De Amsterdamse Club voor Zweefvliegen.

The Secret, Receptor magazine nr 1

Lara Vandermeulen uit Soesterberg 1971
uit; Looooove, Receptor magazine nr 2

SEXY BEESTEN WAREN HET THE RECEPTOR WEKT HET VERLEDEN VAN VLEGGBASIS SOESTERBERG TOT LEVEN

Annicka's moeder was 'fan van Amerika'. In de jaren zestig hing ze vaak rond op vliegbasis Soesterberg. Toen ze daar de Amerikaanse militair Frederic ontmoette, kwam van het één al gauw het ander. En van het ander kwam negen maanden later Annicka, hun liefdesbaby. Tenminste, zo gaat het verhaal. Of het echt zo is gebeurd, weet Annicka eigenlijk niet zeker. Frederic heeft ze nooit gekend en haar oma Annie zegt dat hij haar vader niet is. 'Kotdemmit', zegt Annicka. Zij blijft het hardnekkig geloven. Tijdens de Koude Oorlog laaide de passie tussen de in Soesterberg gelegerde Amerikaanse piloten en de vrouwen uit de omgeving flink op. Nog steeds spreken de verhalen tot de verbeelding. In het tweede nummer van de krant *The Receptor*, over de voormalige basis, kruipt de liefde waar ze niet gaan kan, 'dwars door prikkeldraadversperringen, militaire gedragscodes en hindernissen heen', aldus het hoofdredactioneel van schrijver en kunsthistoricus Paul Kempers. Op verzoek van het kunstenaarsduo Kaleb de Groot en Roosje Klap verdiept een aantal schrijvers en journalisten zich in liefdesverhalen op en rondom de basis. De krant, waarvan vier themanummers verschijnen, is onderdeel van de installatie *The Receptor*, een minimuseum in de voormalige verkeerstoren op vliegbasis Soesterberg.

De installatie van De Groot en Klap is een van de acht semi-permanente kunstwerken op de basis die tot stand kwamen ter viering van 300 jaar Vrede van Utrecht, in 2013. Ze zijn te bezoeken onder begeleiding van gidsen, als onderdeel van fietsroutes. Die worden gratis aangeboden door Het Utrechts Landschap, de nieuwe beheerder van het terrein. Want de bakermat van de Koninklijke Luchtmacht, ooit het 'het best bewaarde geheim van Nederland', wordt in 2014 grotendeels voor publiek opengesteld als natuurgebied.

Verboden terrein

De eerste keer dat Kaleb de Groot en Roosje Klap de voormalige basis bezochten, raakten ze meteen gefascineerd door de oude verkeerstoren aan de rand van de start- en landingsbaan. De glazen koepel op de vierde en bovenste verdieping van de toren biedt een weids uitzicht over de baan die tussen 1954 en 1994 door de *Wolfhounds* van het 32nd Tactical Fighter Squadron volop werd gebruikt. Het is een streep zwart asfalt in een kaal, vergeeld landschap.

'Alsof het Opperwezen z'n scheerapparaat met een machtige haal door het gras heeft gehaald', zou De Groot later zeggen.

Toen ze de smalle trap naar de glazen koepel beklommen, stormde het buiten. Binnen was het doodstil. De vloer en het ontmantelde bedieningspaneel op de vierde verdieping waren bedekt onder een laag dode vliegen. Een van de losse draadjes op het paneel knetterde toen Roosje haar jas erop legde. Buiten in de lucht tekende zich een fletse regenboog af. Aan de andere kant van de toren ligt een dichtbegroeid bos. Ergens daarachter, en achter muren van prikkeldraad, bevindt zich het ooit door de Amerikanen opgetrokken en streng beveiligde Camp New Amsterdam, nu nog altijd verboden terrein. Het ministerie van Defensie houdt zich er onder andere met *cyber operations* bezig, zo vermoedt Receptor-journalist Joeri Boom, hoewel het ministerie dat tegenover de krant niet wil bevestigen.

Sappige anekdotes

Ter voorbereiding op het nieuwe minimuseum – 'een verzamelaarsplaats van herinneringen aan de voormalige luchtbasis Soesterberg' – verdiepte het duo zich in de geschiedenis van de oude basis. Die gaat terug tot de jaren tien van de vorige eeuw, toen luchtvaartpioniers, die 'knotsgekke kerels in hun vliegende kisten', er vanaf volle tribunes werden toegejuicht. Na de inval van de Duitsers nam de Wehrmacht het zanderige terrein in bezit. 'Das ist kein Flugplatz, das ist eine Sahara', zei een hoge officier snuivend van minachting. Een kleine vijftien jaar later stegen de eerste Amerikaanse F-100-Sabre-jagers er op. Hoogopgeleide Amerikaanse piloten woonden met hun gezinnen op de basis in Camp New Amsterdam en in de prefabwoningen van de Amerikaanse wijk in Soesterberg. Daar ontstond een minimaatschappij naar Amerikaans model, met een eigen school, godshuis, supermarkt, ziekenhuis en busdienst, alles in *American style*, op de bitterballen en Heineken-biertjes na. Door bossen en hekken van de burgerwereld gescheiden gingen ze voortvarend te werk om het Rode Gevaar op afstand te houden. *Strictly classified* natuurlijk. Alleen het geraas en gebrul van de *fighter* jets was te horen. 'We kregen al vrij snel door dat die geschiedenis een enorm verhaal was', zegt Roosje Klap. 'Zelfs Napoleon heeft in Soesterberg zijn sporen

achtergelaten.' De Groot en Klap besloten het verhaal in hoofdstukken op te delen. Elke etage in de toren kreeg een eigen thema en een krant, die als gedrukte zaaltekst functioneert.

Klap: 'Toen we gingen informeren in de buurt, kwam er ontzettend veel los. Verhalen uit over liefde en oorlog en zowat alles wat zich daar tussenin bevindt: sappige anekdotes, maar ook hedendaagse politieke, maatschappelijke onderwerpen, bijvoorbeeld hightech-oorlogvoering en *drone attacks*. Dat maakt het zo interessant om inhoudelijk op in te gaan.'

Sociaal-realistische koolsoep

Uiteindelijk wijdden De Groot en Klap de vier torenkamers en bijbehorende kranten aan de thema's 'muziek & eten', 'oorlog & techniek', 'de liefde' en 'het geheim'.

Dat geheim wordt in de belangrijkste ruimte van het museum bewaard, in 'de penthouse', zoals ze glazen koepel noemen. Bezoekers kunnen er vanaf op draaiplateaus bevestigde leunstoelen genieten van het uitzicht rondom en daarbij suggestieve beelden en tekstfragmenten tot zich nemen. 'Hier vind ik dat de fantasie gaat werken', zegt De Groot. 'Hier voel je wat onderhuids leeft op deze plaats.'

Klap: 'Eigenlijk is er op Soesterberg nooit echt iets gebeurd. Ik bedoel: er is niet gevochten. Het is een spectaculair leeg landschap waar nog steeds een dikke sluier van mysterie omheen hangt. Dat gebrek aan drama past wel bij het verborgen karakter van een NAVO-basis. De Groot: 'Maar de andere thema's zijn natuurlijk ook belangrijk. Eten en muziek hebben in Soesterberg bijvoorbeeld een grote rol gespeeld: een vloedgolf aan Amerikaanse muziek kwam ineens deze kant op en de eerste McDrive van Nederland opende in 1987 in Huis ter Heide, in de buurt van Soesterberg. Of het door de Amerikaanse aanwezigheid op de vliegbasis kwam dat er in Amerika meer bitterballen werden gegeten, weet ik niet, maar het is leuk om over te speculeren. Daarom hebben we de krant ook in het leven geroepen, om op dat soort dingen door te gaan.'

Zo schijnt, volgens de krant, na het vertrek van het 32nd squadron in 1994 een Amerikaanse vlieger zich schuil te hebben gehouden in de natuur van het militaire terrein, uit protest tegen het beëindigen van de Koude Oorlog. Danny Obermayer heet hij, een rotsvast gelover in de

tweedeling tussen goed en kwaad, tussen West en Oost. 'De sappige, energieke vrijheid van de hamburger tegenover de allesverlammende dictatuur van de sociaal-realistische koolsoep', zo vatte hij het voor *The Receptor* samen.

De gepassioneerde liefdesbrieven van de Nederlandse Lara en de Amerikaanse ex-vlieger Jack uit de 'Loooooove Issue' van de krant zijn op de derde verdieping van het minimumuseum te beluisteren. Overigens werden ze door Receptor-auteurs Nina Thibo en Christiaan Fruneaux ook voorgedragen tijdens de presentatie van de krant in café Spitfire, destijds de favoriete bar van de Amerikaanse piloten. Sexy beesten waren het, in de ogen van de straalverliefde Hollandse meisjes uit de buurt. De inmiddels zeventigjarige barvrouw heeft heel wat plaatselijke schonen in de *love seat* van haar café zien liggen in de gedecoreerde armen van een beschonken militair, vertrouwde ze de krant toe.

Kritisch document

Maar wat is echt gebeurd en wat is verzonnen? Dat laat de krant in het midden. Klap: 'We zijn natuurlijk geen historici. Als kunstenaar gebruiken we de lyriek van een plaats om daarmee vrij te kunnen associëren. *The Receptor* verduidelijkt feit en fictie tot een hogere waarheid, zou je kunnen zeggen. De installatie is een manifestatie tegen het vergeten. In meerdere afleveringen, of verdiepingen.'

Tegelijk is *The Receptor* een speelse tegenhanger van het Nationaal Militair Museum dat in 2014 tegenover de verkeersstoren verrijst, op de plek van de voormalige hangars. Daar wordt de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht zo historisch correct mogelijk naverteld, voor zover geschiedschrijving volledig en objectief kan zijn. De Groot: 'Verheerlijking van het Nederlandse militaire verleden zal daar waarschijnlijk onvermijdelijk zijn. Daartegenover zitten wij. Wij spreken bewust geen duidelijke boodschap uit, maar laten die op een indirecte, bedekte manier tot het onderbewustzijn van bezoekers doordringen. We willen graag dat mensen met vragen bij ons naar buiten lopen: 'Waar zijn we nu beland? Wat is hier allemaal gebeurd en wat gebeurt er nog steeds achter die bomen? Wat kunnen we wel en niet geloven?' Roozje: 'We vinden het ook belangrijk om met *The Receptor* een kritisch document te maken dat refereert aan periodes in de historie.'

Soldaten aan het bier

Algemeen Hollands Fotopersbureau

Jayne Mansfield bezoekt de Wolfhounds, 1957 www.oudsoesterberg.nl

Pollepels en jodensterren

Klap en De Groot werkten niet alleen samen met de Receptor-auteurs, maar vroegen ook de medewerking van de fotograaf Johannes Schwartz. Voor *The Receptor* maakte Schwartz foto's van de 'stapelingen' van Otto Prinsen, een gerenommeerd surrealistisch schilder uit Soest die tegen het einde van zijn carrière dwangmatig oorlogsparafermalia en andere objecten uit de buurt begon te verzamelen. Soldatenuiformen, helmen, gasmaskers, verroeste mitrailleur, mandjes, petjes, foto's van het oorlogsfront, verbandtrommels, jodensterren, pollepels, fietsonderdelen en nog veel meer stapelde hij op in zijn atelier en woonhuis in Soest tot er een totaalinstallatie ontstond, een beladen samenbalg van de geschiedenis die maar bleef uitdijen totdat Prinsen in 2006 overleed. Schwartz fotografeerde gestapelde fragmenten uit de installatie, elk fragment passend bij een thema van *The Receptor*. Deze zijn op de torenetages als fotowand terug te zien.

Zeldzame zandhagedis

Het minimumuseum *The Receptor* blijft een paar jaar bestaan. Een deel van het bos achter de toren zal wijken voor woningbouw en de rest van de voormalige basis, op Camp New Amsterdam na, wordt natuurgebied. Want wat eens schraal heideland was, blijkt een stuk land met

verrassende biodiversiteit, ruim duizend voetbalvelden groot. Toen de Amerikaanse F-15's bulderend de tocht bleizen, werd het luchtruim boven de basis het domein van de roodborst-tapuit, zwarte roodstaart en graspieper. Op het grind en de betonplaten waar ooit militair materieel geparkeerd stond, liggen nu de zandhagedis en de spectaculair gekleurde blauwvleugelsprinkhaan te bakken in de zon. Ook best sexy beesten, voor wie van zeldzame reptielen en insecten houdt. En op de stammen van geplante douglassparren, Amerikaanse eiken, berken en grove dennen kwamen bijzondere kruiden, paddenstoelen en korstmossen tevoorschijn. Als alle wandel- en fietspaden zijn aangelegd en de uitzichtpunten ingericht, kunnen bezoekers van de natuur van Soesterberg genieten. Vanaf een gepaste afstand, dat wel. Ook de natuur moet zijn geheimen kunnen behouden. Op de hekken rondom de basis hangen nu nog borden met afbeeldingen van dreigende herdershonden erop. 'Gevaarlijk', staat er in koeienletters, 'Bewaking met honden.' Misschien zal er binnenkort wat anders staan: 'Verboden voor raggende mountainbikers en crosscountry Nordic Walkers met kwalijke deodorantgeur', bijvoorbeeld. 'Gun de zandhagedis zijn rust.'

CROWN OF CREATION ERIK ODIJK (NL) E.A.

Samen met zeven gastkunstenaars maakte Erik Odijk een monumentale muurtekening op de wanden van munitiebunker 76. De donkere ruimte is omgetoverd tot een plek waar de *flowerpower* letterlijk van de muren spat.

Erik Odijk werd gevraagd een kunstwerk te maken waarbij de natuur van de vliegbasis Soesterberg centraal staat. Deze opdracht gaf hem de mogelijkheid om zich te verdiepen in de specifieke flora van de basis. Tijdens zijn onderzoek stuitte hij op foto's van een veldbioloog van de bloemen op het terrein. Door het verlies van zijn militaire bestemming heeft de voormalige vliegbasis zich ontwikkeld tot een kraamkamer voor zeldzame flora. Odijk: "Dat is het voordeel van plekken waar militairen gestationeerd zijn: de natuur kan daar in betrekkelijke rust zijn gang gaan. Er komen zeer bijzondere soorten planten voor zoals slangenkruid, wolfsklauw, wespenorchis, zwolse anjers, hazepootjes en muizenstaartjes."

Bloemen werden het thema voor een muurtekening waar op uitnodiging van Odijk meerdere kunstenaars aan meewerkten. Laura Sassen, Judith Witteman, Dennis Amadajais, Rob Birza, Robbie Cornelissen, Hadassah Emmerich en Jan van de Pavert kwamen ieder een periode in de bunker werken. Als een organisme breidde het kunstwerk zich langzaam over het betonnen tongewelf van de bunker uit. De tekening kwam vrij intuïtief tot stand doordat de kunstenaars allemaal op elkaars werk reageerden. Die collectieve werkwijze brengt het gemeenschapsgevoel van de protestbeweging uit de jaren 60 van de vorige eeuw in herinnering. Een periode waarin de *flowerpower* het opnam tegen de Vietnamoorlog en de dreiging van kernwapens. En waar kun je zo'n kunstwerk nu beter situeren dan in de munitiebunker van een voormalige legerbasis?

Met *Crown of Creation* eert Odijk de bloem als kroon op de schepping. De titel is afgeleid van de gelijknamige langspeelplaat van de hippie rockband *Jefferson Airplane*, en waar een atoomexplosie op de platenhoes prijkt. "Een kernwapen staat voor mij gelijk aan de oerkracht van de natuur, die in al zijn schoonheid net zo allesvernietigend kan zijn. De aarde is immers ook met een *Big Bang* tot leven gewekt."

Erik Odijk (1959) is beeldend kunstenaar. Hij studeerde aan de docentenopleiding in Nijmegen en vervolgens aan ArtEZ, Hoge School voor de Kunsten in Arnhem. Hij staat bekend om zijn naturalistische tekeningen van natuurlandschappen. De paradoxale relatie die de mens ten opzichte van de natuur heeft, is een fascinatie die als rode draad door zijn oeuvre loopt. In zijn werk is hij op zoek naar het sublieme, waarmee hij doelt op de schoonheid die in natuurgeweld besloten ligt en waarbij de mens zich bewust is van zijn nietigheid.

Erik Odijk exposeerde zijn werk in vele musea in Nederland en internationaal. Werkperiodes, opdrachten en tentoonstellingen deed hij in de Verenigde Staten, Canada, Italië, Engeland, Noorwegen, Indonesië, Spanje, Zweden en tal van andere landen. Odijk deed in Nederland opdrachten voor de Rijksgebouwendienst in openbare gebouwen of andere publieke plaatsen zoals het Provinciehuis in Arnhem en Huize Frankendael in Amsterdam.

Permanente op vliegbasis Soesterberg.

Mede mogelijk gemaakt door:
Provincie Utrecht, SKOR, Vrede van Utrecht, CBKU, K.F. Hein Fonds.

THE NATIONAL FIELD LIBRARY

HENRIK HÅKANSSON (SE)

Tot halverwege de 19e eeuw waren kunst en wetenschap nauw verweven met elkaar. In deze traditie heeft beeldend kunstenaar Henrik Håkansson een eigentijdse houding ontwikkeld. Onderzoek, natuur en kunst zijn voor hem niet te scheiden. Regelmatig haalt hij de natuur de kunstwereld binnen en schept hij nieuwe situaties waarin hij de kwetsbare relatie tussen natuur en cultuur onder het vergrootglas legt. Maar Håkansson gaat ook uit van bestaande situaties waarin hij optreedt als een wetenschappelijke beschouwer. Voor de basis ontwierp Håkansson een nieuwe versie van het werk *Field Library* dat hij eerder maakte voor Zeewolde. Zijn nieuwe *National Field Library* is een veldbibliotheek én uitkijkpost en bevindt zich in de enige overgebleven *control bunker* langs de landingsbaan. Deze bunker werd gebruikt voor het controleren van het landingsgestel van inkomende vliegtuigen. In de bibliotheek kan de bezoeker neuzen in boeken over flora en fauna, om geprikkeld door die kennis eenmaal buiten weer beter te kijken en meer te zien. De bibliotheek bestaat uit honderden boeken met titels als *Palet van het platteland*, *Egg and Eggshell quality*, of *Kevers op kadavers*.

Met *National Field Library* plaatst Håkansson zijn publiek in de rol van observator en onderzoeker. Het militaire kader waarin het werk zich bevindt betreft hij ook in het werk. De veldbibliotheek bevindt zich in een ondergrondse bunker met een bovengrondse glazen koepel. Op die manier brengt hij observaties van de natuur in verband met militaire observaties: de militaire observatiepost is een uitkijkpost voor natuur geworden.

Håkansson streeft naar een verdere ontwikkeling en uitbreiding van zijn *National Field Library*. De bibliotheek is nog lang niet vol en daarom zou er een jaarlijkse inzameling van giften van particulieren en organisaties kunnen worden gehouden. Betrokken personen maar ook organisaties als het Utrechts Landschap zouden hier een rol in kunnen spelen. Håkansson noemt het werk een 'structuur die mee groeit met de omgeving en haar sociale context'. Dat bewijst ook zijn wens om van de bibliotheek een nachtelijke verblijfplek te maken. Bezoekers kunnen dan in alle vroegte het ontwaken van de natuur gadeslaan. De tafel en de banken kunnen alvast gemakkelijk worden omgebouwd tot een bed.

Henrik Håkansson (1968) leeft en werkt in Zweden en Duitsland. Hij studeerde fotografie en sculptuur aan de University College of Art, Crafts and Design in Stockholm. Håkansson nam deel aan vele internationale tentoonstellingen, zoals de Biënnale van Venetië (1997, 2003), de Biënnale van Berlijn (2001), de Biënnale van Sao Paulo (2004) en de Yokohama Triënnale (2011). Hij had onder meer solotentoonstellingen in Kunsthalle Basel Wiener Secession, De Appel, Amsterdam, c/o Moderna Museet at the House of the Nobility in Stockholm, Dunkers kulturhus in Helsingborg, Palais de Tokyo in Parijs en Museo Tamayo in Mexico City.

Permanent op vliegbasis Soesterberg.

Mede mogelijk gemaakt door:

Provincie Utrecht, SKOR, Vrede van Utrecht, CBKU, K.F. Hein Fonds.

Met dank aan: Rien Morren (GSU Eneco installatiebedrijven), Karen van Leeuwen, Herman van den Berg en Marjolein Prause (gidsen Utrechts Landschap), Ton Kalwij (bibliothecaris Utrechts Landschap).

SECRET OPERATION 610 RIETVELD LANDSCAPE | STUDIO FRANK HAVERMANS (NL)

Als met veel lawaai de meedogenloze deuren van vliegtuigshelter 610 opengaan, rijdt een monsterlijk zwart gevaarte traag naar buiten. Het object, genaamd *Secret Operation 610* doet de geheimzinnige sfeer van De Koude Oorlog en het angstaanjagend oorlogstuig herleven. *Secret Operation 610* beweegt zich op rupsbanden in een tergend langzaam tempo over het asfalt van de eindeloze startbaan. Door de steeds wisselende positie van dit brute object in het verstilde natuurlandschap laat het de bezoeker op een andere manier naar de omgeving en de historie van de militaire vliegbasis kijken.

Het project van Ronald Rietveld (Rietveld Landscape) en Frank Havermans is op een prettige manier volledig uit de hand gelopen. Waar aanvankelijk de vraag was om een multifunctioneel meubel te ontwerpen en de akoestiek van deze shelter aan te pakken, is het resultaat een enorm insect-achtig apparaat dat zich kan voortbewegen en waar tien tot twaalf mensen in kunnen zitten. De opdracht was om van deze shelter een kenniscentrum voor kleinere groepen te maken, voor bijvoorbeeld onderzoekers, wetenschappers en studenten. Anders dan de shelter ernaast, nummer 611, die volledig is verbouwd om een volle zaal te kunnen vullen voor een voorstelling of optreden.

De ontwerpers hebben langdurig vormonderzoek gedaan. "Tot je de plek in je bloed voelt stromen." Juist het koppelen van het verleden aan een nieuwe betekenis bracht hen tot deze mobiele vorm. Hun project is een uitnodiging aan onderzoekers en uitvinders om in deze bijzondere omgeving hun kennis over natuur en innovatie in de luchtvaart te komen verdiepen. Want een gebied waar de natuur voorrang krijgt is een inspirerende werkomgeving voor specialisten die nieuwe, natuurvriendelijke technologieën willen ontwikkelen.

Los van de verschillende gebruiksfuncties die dit project biedt imponeert het elke toeschouwer: vorm, kleur en grootte roepen tal van associaties op. Zo doet het denken aan een futuristisch slagschip uit een sciencefiction film, aan een vliegend object uit een videogame of misschien wel aan een geheim wapen dat onaantastbaar is. Ook doet het denken aan de crawler van het Apollo-programma (1961), het reusachtige voertuig dat

de raketten naar hun lanceerplatforms vervoerde. Zeker als dit voertuig zich met 1,5 kilometer per uur over de start- en landingsbanen van Soesterberg beweegt. Rietveld en Havermans zijn erin geslaagd om een uitermate eigenzinnig idee zover te ontwikkelen dat het kunstproject letterlijk een eigen leven kan gaan leiden.

Rietveld Landscape is een ontwerp- en onderzoeksbureau dat opereert op het grensvlak van architectuur, kunst en wetenschap. Complexe maatschappelijke opgaven in stad en land vormen de aanleiding voor het werk. Ontwerpend onderzoek door wisselende multidisciplinaire ontwerpteams met wetenschappers en andere specialisten leidt tot heldere concepten, krachtige verbeelding en radicale vernieuwing. Een sprekend voorbeeld hiervan is 'Vacant NL', de Nederlandse inzending voor de Architectuurbiennale van Venetië 2010, waarbij de potentie van 10.000 leegstaande overheidsgebouwen werd verbeeld en die nu centraal staat in het debat over innovatief hergebruik. Een ander voorbeeld is het doorgezaagde monument Bunker 599, dat het Nederlandse monumentenbeleid op onorthodoxe wijze ter discussie stelt. Het bureau won diverse prestigieuze prijzen waaronder de Prix de Rome Architectuur 2006 de Rotterdam Designprijs 2012.

Frank Havermans (1967) is beeldend kunstenaar. Zijn werk houdt vaak het midden tussen architectonische ontwerpen en autonome sculpturen. Hij werkte onder andere in China, Canada en Frankrijk. Havermans heeft nationaal en internationaal exposities geëxposeerd. In Nederland bijvoorbeeld had hij tentoonstellingen in het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, van Abbemuseum Eindhoven en CBK Groningen. In 2006 was hij genomineerd voor de NAI-Architectuurprijs en won hij de Houtarchitectuurprijs. In 2007 nam Havermans deel aan de Architectuurbiennale in Sao Paulo.

Permanent op vliegbasis Soesterberg.

Mede mogelijk gemaakt door: Provincie Utrecht, SKOR, Vrede van Utrecht, CBKU, K.F. Hein Fonds.

Met dank aan: Koos Schaart, Arna Mackic, François Lombarts, Erik Rietveld.

KING'S GUNPOWDER FERNANDO SÁNCHEZ CASTILLO (ES)

Hoe kijken wij naar geschiedenis? De gebeurtenissen zijn talloos en het is nu moeilijk om de volle omvang en hevigheid van historische gebeurtenissen te beseffen. Sommige beelden belanden van generatie op generatie in ons collectieve geheugen. Maar betekenen ze nog hetzelfde? De Spaanse kunstenaar Fernando Sánchez Castillo zoekt telkens naar een hedendaagse relatie met de geschiedenis. Dat doet hij door symbolen van macht, en de instituties die die macht vertegenwoordigen, in zijn werk te betrekken. Door ze de kunst binnen te dragen, in de taal die de kunst spreekt, kan het gebeuren dat je bijvoorbeeld onverwachte schoonheid ziet. Zoals die van repressiemiddelen als de pantserwagens met waterkanonnen die de ME in zet bij rellen. Of dat voorwerpen van hun (omstreden) geschiedenis worden ontdaan en nieuwe betekenissen krijgen toegedicht. Het schip van de Spaanse dictator Franco verwerkte Sánchez Castillo tot een geometrische blok metaal dat doet denken aan een minimalistisch kunstwerk, maar ook aan een berg schroot dat niets meer of minder is dan zijn materiële waarde.

Een korrel uit de zandstorm van de wereldgeschiedenis is de gebeurtenis op het plein van de Hemelse Vrede in Peking in 1989. In de studentenopstand tegen communisme en corruptie maande één burger een colonne tanks tot stilstand. We zien hem terug in een niet-narratief videowerk met de titel *King's Gunpowder*, dat het beste te beschouwen is als een serie handelingen met tanks. Het iconische beeld in de video van de 'tank man', zoals de man in Peking bekend staat, doet ons opnieuw stil staan bij die gebeurtenis. Door de ongebruikelijke handelingen van de tanks en de man neutraliseert Sánchez Castillo als het ware het voorval, om vervolgens nieuwe gedachten en betekenissen te suggereren. Bijvoorbeeld over de buitengewone kracht van geweld maar ook van een individu. De kijker kan dat zelf invullen. Een onderliggende vraag, zoals de kunstenaar die verwoordde, is daarbij: "Begrijpen we nog steeds wat we zien in een tijd waarin beelden gemakkelijker te consumeren dan te bevatten zijn?"

De titel betekent letterlijk 'buskruit van de koning'. Het roept de vraag op hoe ver verantwoordelikheden reiken bij geweld. Is degene die uit naam van een machthebber handelt ook persoonlijk

verantwoordelijk? En kan hij misbruik maken van zijn positie? De militairen in Soesterberg hebben ongetwijfeld ook met deze kwestie te maken gehad. *King's Gunpowder* is op militair terrein gefilmd en het Nederlandse leger heeft er tot op zekere hoogte aan meegewerkt. En ook de vliegbasis Soesterberg ademt nog de aanwezigheid van het leger. Die betrokkenheid van instituties is belangrijk voor Sánchez Castillo. Ze verschaffen zijn werk een bijzondere mate van echtheid terwijl de instituties zelf haast ongemerkt in een dubbelrol terecht komen.

King's Gunpowder brengt door haar vertoning op Soesterberg iconen uit de wereldgeschiedenis rechtstreeks in verband met de vliegbasis. Nu het terrein is opengesteld wordt zijn militaire verleden zichtbaar. En langzaam kan ook die geschiedenis zich gaan nestelen in ons collectieve geheugen.

Fernando Sánchez Castillo (1970) behaalde een MfA in Filosofie en Esthetica aan de Madrileense Universidad Autónoma, studeerde aan de ENSBA (de École nationale supérieure des beaux-arts) in Parijs en was resident aan de Amsterdamse Rijksakademie van beeldende kunsten. Sánchez Castillo stelt in zijn werk gevestigde symbolen aan de orde. Hij bevraagt de relatie tussen kunst, macht en geschiedenis en doet dat met een vleugje ironie. Zijn werk gaat over historiografie, journalistiek en de dubbelzinnige betrekkingen tussen macht en haar propaganda. De kunstenaar nam deel aan groepstentoonstellingen in belangrijkste musea en galleries, zoals Tate Modern in Londen, het MoMA in New York en de 50ste Biënnale van Venetië.

Tijdelijk werk op vliegbasis Soesterberg.
Bruikleen tegenboschvanvreden, Amsterdam

Mede mogelijk gemaakt door:
Rabobank Nederland in het kader van een tentoonstelling in de Rabo Kunstzone in 2013.

Met dank aan en in samenwerking met:
Rabo Kunstzone, Oorlogsmuseum Overloon, tegenboschvanvreden Amsterdam, Koninklijke Landmacht, Remko Sijben en Jeff Keuppens.

De 'making of' van de video *King's Gunpowder*

De 'making of' van de video *King's Gunpowder*

De 'making of' van de video *King's Gunpowder*

DE KUNSTWERKEN IN PARK Vliegbasis Soesterberg

Sheltergebied

1 SECRET OPERATION 610

Rietveld Landscape |
Studio Frank Havermans (NL)
Locatie: Shelter 610

2 ABSENCE

Ali Kazma (TR)
Locatie: Shelter 610

3 32 TFS DOUBLE LIFE

Laurence Aëgerter (FR)
Locatie: Ondergrondse Legering

Zuidzijde vliegbasis

4 THE RECEPTOR

Kaleb de Groot en Roosje Klap (NL)
Minimuseum en 4 magazines i.s.m. redacteurs
Paul Kempers en Brigitte van der Sande (NL)
Locatie: Verkeerstoren

Munitiepark

5 MODEL FORMER

SOESTERBERG AIRBASE
Krijn de Koning & Anne Holtrop (NL)
Locatie: Entree Munitiepark

6 VRILLE

Sanja Medic (NL)
Locatie: Munitiebunker 75

7 CROWN OF CREATION

Erik Odijk (NL) e.a.
Locatie: Munitiebunker 76

8 KING'S GUNPOWDER

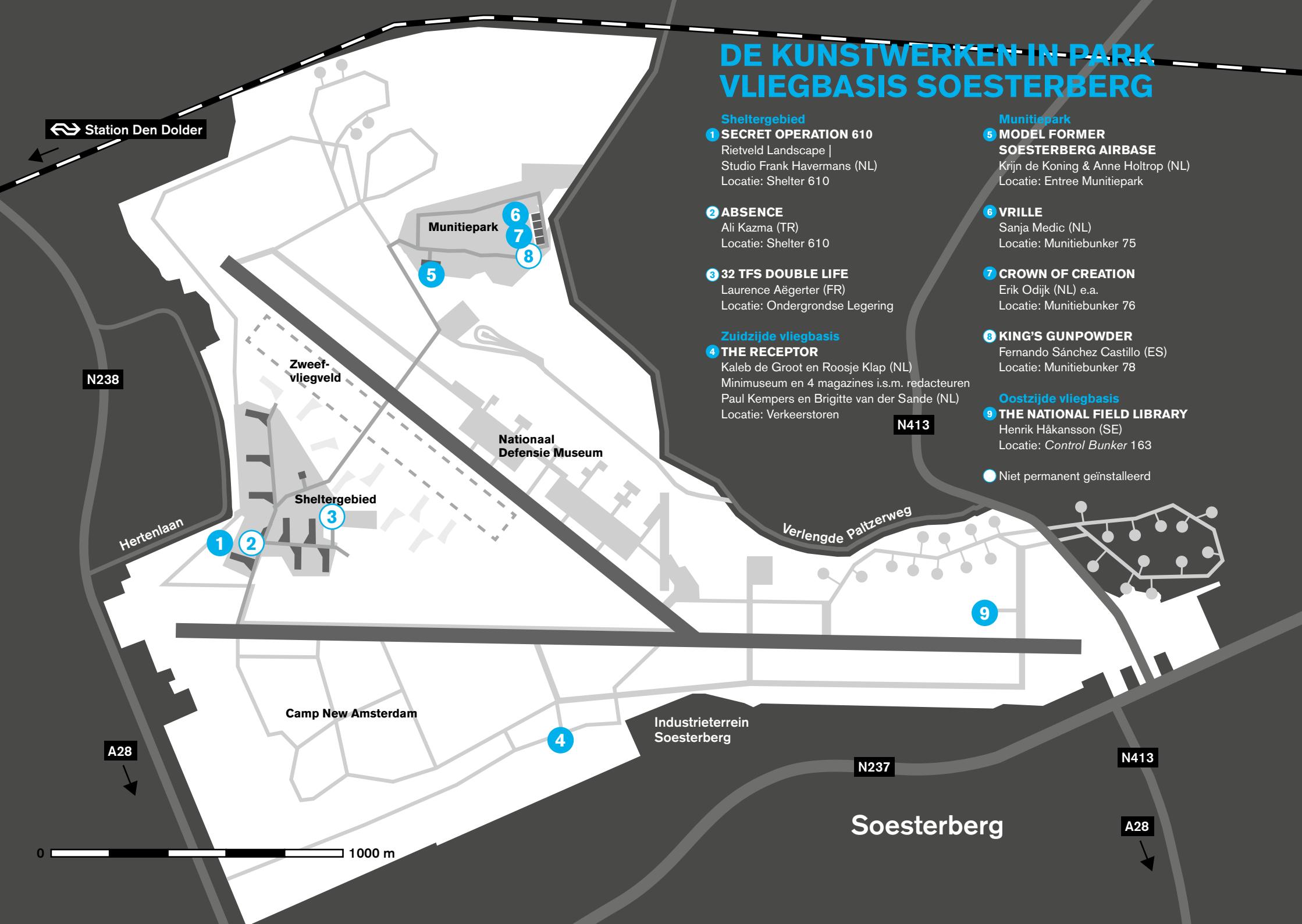
Fernando Sánchez Castillo (ES)
Locatie: Munitiebunker 78

Oostzijde vliegbasis

9 THE NATIONAL FIELD LIBRARY

Henrik Håkansson (SE)
Locatie: *Control Bunker 163*

● Niet permanent geïnstalleerd

0 1000 m

Collectie De Basis

De opdracht voor Collectie De Basis werd vanaf 2010 ontwikkeld door Centrum Beeldende Kunst Utrecht in samenwerking met Stichting Kunst Openbare Ruimte. Na opheffing van beide instellingen werd het project in zijn geheel overgedragen aan de Vrede van Utrecht. De kunstwerken zijn in 2013 overgedragen aan de eigenaar van het terrein, de Provincie Utrecht.

Artistiek Team

Tom van Gestel, Huib Haye van der Werf, Dennis Meyer, Ella Derksen

Programmaleider

Ella Derksen

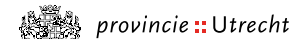
Met dank aan

Provincie Utrecht
Projectbureau Vliegbasis Soesterberg,
Hart van de Heuvelrug
Utrechts Landschap
Gemeente Soest
Gemeente Zeist
Het Huis

www.vliegbasissoesterberg.info
www.utrechtslandschap.nl

www.vredevanutrecht2013.nl

Stichting Vrede van Utrecht is een initiatief van gemeente en provincie Utrecht

Colofon

Deze publicatie werd uitgegeven door stichting Vrede van Utrecht in het kader van 300 jaar Vrede van Utrecht / Festival De Basis 2013

Samenstelling en redactie

Ella Derksen, Véronique Hoedemakers (eindredactie), Petra Orthel

Teksten

Ella Derksen
Véronique Hoedemakers
Peke Hofman
Simone Kleinhout
Jente Posthuma
Floor Tinga

Fotografie

Pieter Cruq (p. 12, 22, 23, 24, 28, 29, 30, 40, 50, 56, 57, 58)
Ella Derksen (p. 76, 78)
Wout Hoogendijk (p. 35, 36, 37, 42)
Roosje Klap (p. 41)
Anna van Kooij (p. 17, 18, 19)
Erik Odijk (p. 51)
Bonnita Postma (p. 68, 69, 70)
Foppe Schut (p. 52)
René de Wit (p. 63, 64, 65)

Ontwerp

Dietwee – merk, ontwerp & communicatie
Ulla-Britt Vogt

Drukwerk

Aeroprint, Ouderkerk aan de Amstel

Oplage

5000

